

Anitra Roze

Traks, dulls, nenormāls – vai domājam, ko sakām?

*Latviešu valoda man no paša sākuma likās
diezgan viegla un loģiska, tomēr āprātīgi skaista.*

(No intervijas ar somu studenti *www.dialogi.lv*, 04. 04. 2005.)

Jau izsenis latviešiem bijusi vēlme cilvēkus vai to veiktās darbības, kuras pārsniegušas nosacītus standartus vai bijušas neapdomīgas, pārsteidzīgas, dēvēt par trakām. Par to liecina tautasdziesmas:

*Jauns es biju, traks es biju,
Jauns paņēmu līgaviņu;
Kungi mani pašu rāja,
Tēvs, māmiņa līgaviņu. (LD 22084)*

*Circens ņēma līgaviņu,
Blusa lēca panākstos.
Ak tu traka meža kaza,
Tavu vieglu dancošanu. (LD 2736)*

Arī mūsdienu latviešu valodā novērojama tieksme cilvēku rakstura īpašību un viņu rīcības vērtējumam (neatkarīgi no tā, vai šis vērtējums ir negatīvs vai pozitīvs) izmantot īpašības vārdus *āprātīgs, dulls, nenormāls* vai *traks*, kā arī apstākļa vārdus *āprātīgi, nenormāli, traki*. Pētot mūsdienu valodas materiālu, kādu to piedāvā interneta pārlūkprogramma *Google* un latviešu valodas korpusa (LVK) materiāls, redzams, ka tendence cilvēku rakstura īpašību un rīcības vērtējumam izmantot vienus un tos pašus vārdus, kam latviešu valodā ir arī cita, galvenokārt negatīva, nozīme, daudzkārt šķiet pārspīlēta un nesamērīga. Tā tas ir gadījumos, ja, piemēram, ar aplūkotajiem īpašības vārdiem tiek apzīmētas kādas sevišķi pozitīvas izjūtas: *Man nenormāls prieks par trešo mazuli jūsu ģimenē.. (zurnals.maminuklubs.lv, 19. 03. 2009.)*

Liela nozīme vārdu izvēlē noliedzami ir tam, ka rakstā aplūkotie vārdu lietojumu piemēri galvenokārt ņemti no sarunvalodas stila tekstiem (interneta dienasgrāmatām, diskusijām, komentāriem). Valodnieks Jānis Rozenbergs savulaik rakstījis, ka „savu konkrēto (tekstā funkcionējošo) saturu [valodas izteiksmes līdzekļi] iegūst tikai noteiktā kontekstā un pat runas situācijā” (Rozenbergs 1995, 197). Interneta vidē izmantotā valoda nereti atšķiras no tās, kādu lietojam

ikdienā, atrodoties nepastarpinātā kontaktā. Tas, ka, sazinoties internetā, bieži paliekam sarunas biedram anonīmi, neapstrīdami atstāj ietekmi uz izteiksmes veidu – valoda kļūst atklāta, vienkāršota, agresīva. Rakstā aplūkotos valodas faktus ietekmējuši divi apstākļi: valodas stils un lietojuma vide, kas nosaka arī izmantoto vārdu izvēli – valoda zaudē izteiksmes tēlainumu, kļūst vienkāršota: daudzviet, lai saglabātu spraigumu, ekspresivitāti, tiek lietoti pārspīlējumi, kas lielā mērā novērojami tieši īpašības vārdu *ārprātīgs, dulls, nenormāls* un *traks*, kā arī atbilstošo apstākļa vārdu izmantojumā un lietojuma biežumā. Vārdiem tiek piešķirta nozīmei pretēja funkcija, izteiksme kļūst pārspīlēta, sakāpināta. Tādējādi, saglabājot izteiksmes vienkāršību, poētiskuma trūkumu, valoda vienlaicīgi patur emocionālo piesātinātību.

Raksta mērķis nav tiesāt lietotāju valodu internetā. Interesentu forumi, diskusijas un komentāri par kādām norisēm vai procesiem sabiedrībā ir vide, kur cilvēki pauž savu viedokli brīvi un bez liekas iekšējās kontroles, nedomājot par gramatisko, leksisko un stila tīrību. Bieži vien mērķis ir paust savus uzskatus īsi un koncentrēti, rēķinoties ar to, ka pārējiem diskusijas dalībniekiem nav ne laika, ne vēlmes iedziļināties garos, daiļrunīgos tekstos. Šajos gadījumos ir svarīgs teksta saturs, nevis forma. Tomēr jāievēro, ka interneta vidē sastopamie teksti nav tikai rakstveida sarunas acumirkļa emociju iespaidā. Lielu daļu veido laikrakstu un žurnālu elektroniskās versijas, dažādu televīzijas kanālu piedāvāto programmu anotācijas u. tml. Vērojams, ka nereti arī šo informācijas līdzekļu autori pielāgojas forumu un diskusiju sarunu stilam (protams, nevar noliegt iespēju, ka tas ir arī viņu pašu stils). Vai forma vienmēr jāpakļauj saturam? Vai vienmēr domājam par to, ko un kā pasakām? Vai, pārmērīgi vienkāršojot savu izteiksmi un valodu, nenodarām tai pāri? Atbildes uz šiem jautājumiem mēģināts rast, sīkāk aplūkojot īpašības vārdu *ārprātīgs, dulls, nenormāls, traks* un atbilstošo apstākļa vārdu nozīmi un lietojumu interneta vidē izmantotajā latviešu valodā, norādot uz tendencēm un meklējot līdzsvaru starp izteiksmes ekspresiju, kādu nosaka sarunvalodas stils, un vēlmi saglabāt leksiski bagātu valodu.

ĀRPRĀTĪGS

Latviešu valodas skaidrojošās vārdnīcas šim vārdam sniedz skaidrojumu 'tāds, kam ir stipri psihiski traucējumi; vājprātīgs' (LLVV 1 1972, 316) un 'tāds, kam ir psihiski traucējumi; tāds, kurā izpaužas ārprāts' (MLVV), bet pārnestajā nozīmē tas skaidrots kā 'tāds, kas nemaz neatbilst kādām normām; nesaprātīgs'; 'neparasti liels, spēcīgs; ārkārtīgs' (LLVV 1 1972, 316–317) un 'tāds, kas neatbilst

vispārpieņemtajām normām; neprātīgs; ļoti neparasts'; 'neparasti liels, spēcīgs; ārkārtīgs' (MLVV).

Reālajā lietojumā redzams, ka īpašības vārdam *āprātīgs* un apstākļa vārdam *āprātīgi* līdztekus šīm nozīmēm novērojamas arī vairākas citas:

'īpaši, pārmērīgi daudz'

*Bateriju [telefons] gan rij tiešām āprātīgi – knapi dienu-divas iztur, it sevišķi, ja intensīvi runā.*⁸ (www.datuve.lv, 11. 03. 2008.)

.. ja ir garšīga maize, es to varu ēst āprātīgi daudz.. (www.spotnet.lv, 09. 06. 2008.)

'ļoti slikts'

[Veikalā] *āprātīgs serviss; āprātīgs laiks*⁹

'ļoti liels'

Latvijā ir tiešām āprātīgs daudzums nodzertu purnu. (www.tribine.lv, 06. 11. 2008.)

.. krustojumos pirms šosejas rekonstrukcijas bija āprātīgs avāriju daudzums. (bonkajs.wordpress.com, 10. 09. 2008.)

Ar tā saucamajām pinnēm agrāk cīnījies ar visu, ko vien veikalā redzēju. Secināju, ka toreiz pie vainas bija āprātīgais kokakolas daudzums, ko katru dienu dzēru. (irc.lv, 11. 06. 2009.)

'ļoti (ar negatīvu nozīmi), pār mēru'

āprātīgi dārga prece; āprātīgi nejēdzīgs jautājums

Viņam komponēja vesela šlaka labāko tālaika dziesmu autoru, atlika tikai iedziedāt tās āprātīgi vienvēidīgās dziesmeles.. (LVK)

Padomā, analizē savu uzvedību, savu runu, varbūt tu valkā āprātīgi nemodernas drēbes un meitenēm no tevis ir kauns. (LVK)

.. jums ir jārēķinās, ka reizē ar savu pastu jūs ļoti bieži saņemsiet arī āprātīgi daudz nevajadzīgas reklāmas.. (LVK)

'ļoti (ar neitrālu nozīmi)'

āprātīgi daudz cilvēku; āprātīgi nopietns cilvēks; āprātīgi gribas smēķēt

Kādu laiku jau dejoju „Dzirnās”, āprātīgi sen. (www.spotnet.lv, 09. 06. 2008.)

DULLS

Latviešu valodas skaidrojošajās vārdnīcās šim vārdam dota nozīme 'nesaprātīgs, muļķīgs' (LLVV 2 1973, 408) un 'neprātīgs, nesaprātīgs, muļķīgs' (MLVV).

Ikdienas lietojumā īpašības vārdam dulls nereti tiek piešķirta arī cita nozīme:

'ļoti lielā mērā pārņemts (ar ko), aizrāvies (ar ko)'

⁸ Citātos no interneta daļēji saglabātā oriģinālvotā lietotā rakstība (aizvietojojt čupu burtus un patskaņu atkārtojumus), interpunkcija (kur tā netraucē teksta uztveri) un stils.

⁹ Ilustratīvās vārdkopas, kuras saprotamas bez plašāka konteksta, ņemtas no pārlūkprogrammas *Google*. Šeit un turpmāk atsaucies uz to nav dotas.

*Man stāstīja, ka vecaistēvs **bijis dulls uz jokiem..** (www.tvnet.lv, 15. 04. 2006.)*

*Es vienmēr **esmu bijis dulls uz hokeju** un jo sevišķi **uz hokeja kautiņiem.** (esports.lv, 17. 04. 2006.)*

Bieži sarunvalodā īpašības vārds *dull*s kalpo kā uzslavas izteicējs kādam (arī sev pašam), kas guvis panākumus, rīkojoties pārdroši, riskanti, arī kādam, kam bijušas interesantas ieceres, kas guvušas panākumus.

*Pēc koncerta konservatorijā pat ienaidnieki nāca sajūsmā klāt. Mēs jau bijām atraktīvi – trīs **dulli veči** uz skatuves. (www.m-saule.lv, okt./nov. 2007.)*

*Ņīživijs un Masaļskis – malači nu galīgi **dulli čaļi.** (www.spoki.lv, 01. 05. 2009. [komentārs pēc Latvijas hokeja izlases uzvaras])*

*Par mani: **Esmu ļoti mīļš, jauks, simpātisks, dulls skuķis..** (www.amigos.inbox.lv, 11. 01. 2007.)*

Līdzīgi īpašības vārds *dull*s izmantots, lai uzsvērtu, ka, piemēram, kāda ideja, iecere ir īpaša, novatoriska u. tml.

*.. tiek izstrādāta elektroniskā bērnu aukle. Atšķirībā no citiem piedāvājumiem tirgū, ierīce darbojas netradicionāli. Šādi **dulli projekti** mums patīk, smaida.. [uzņēmuma] direktors. (www.db.lv, 06. 06. 2008.)*

*Un tā viņa **dullā ideja** pārņēma arī mani, un man prieks, ka arī **Ojārs** [Nacionālā teātra direktors Ojārs Rubenis] **bija tikpat dulls, un šo ideju atbalstīja. Es ceru, ka tas dullums ir lipīgs, un ka otrdien uz skatuves nebūs vairs neviena normāla – ka visi būs pārņemti ar šo pasākumu.** (www.nra.lv, 22. 05. 2009. [aktrise Dita Lūriņa par Raimonda Paula muzikālo programmu „Sapnis par Brodveju”])*

Vārds *dull*s izmantots arī, lai apzīmētu kāda notikuma novatorismu, neparastumu u. tml.

*Pie pieminekļa atnākot varēja just, ka notiek **dull**s pasākums, braucēji pārsvarā slaidoja pa pieminekļa maliņām – triki bija sarežģīti. (www.boards.lv, 26. 06. 2006.)*

*.. **šovs** iespējams **nebūs** tik **dull**s kā pagājušajā gadā, bet arī būs coolais. (LVK)*

*Abu kāzu **ceremonija bijusi** tikpat **dulla** un stilīga kā vairums viņu projektu, tā norisinājusies uz operas skatuves Sidnejā.. (LVK)*

Ar identisku nozīmi īpašības vārds *dull*s lietots arī vārdkopā **dullā izpārdošana**, kas apzīmē preču izpārdošanu, kurā precēm ir īpašas, neparasti zemas, pārdevējam šķietami neizdevīgas, nesaprātīgas cenas.

Arī cilvēkus, kuru izturēšanās, rīcība līdzcīvēkiem šķiet neizprotama, nepareiza, mēdz dēvēt par dulliem (šī nozīme daļēji sakrīt ar vārdnīcu norādīto 'neprātīgs, nesaprātīgs, muļķīgs').

*Bet, kad smalkā kleita sagādāta, Paulīnei vēl nav gana – viņa grib redzēt, kā pati izskatīsies zārkā visā savā godībā! Nu, **dulla** kas **dulla!** (www.int.lv, 06. 06. 2009.)*

*Visi teica, ka **esmu** galīgi **dulla**, ka nāku uz šo graustu, kur ne elektrības, ne grīdu, ne ūdens nebija. (www.kurzemnieks.lv, 22. 01. 2009.)*

*Reizumis ar **dulls** apzīmēta rīcība, kas neizprotama, nepārdomāta šķiet tikai pašam ieceres autoram.*

*Vienā vārdā sakot **dulla**. Piekritu sava bērna lūgumam un piekritu cept piparkūku mājiņu. (www.sap.lv, 12. 12. 2007.)*

*Moš **esmu dulls**, bet man patīk brīvā brīdī paņemties ap auto. (www.mb-club.lv, 25. 03. 2008.)*

NENORMĀLS

*Latviešu literārās valodas vārdnīcā šim īpašības vārdam (un attiecīgajam apstākļa vārdam **nenormāli**) dots skaidrojums 'tāds, kas neatbilst kam vispārpieņemtam, regulāram, parastam'; 'tāds, kas neatbilst normai' un 'tāds, kam ir psihiski traucējumi' (LLVV 5 1984, 417).*

*Reālajā lietojumā tam, līdzīgi iepriekš aplūkotojiem īpašības vārdiem **ārprātīgs** un **dulls** (un atbilstošajiem apstākļa vārdiem **ārprātīgi**, **dullī**), sastopamas arī vairākas citas, bieži pretējas nozīmes vārdnīcā uzrādītājai.*

'loti (kvantitāte, intensitāte)'

*pelnīt **nenormāli daudz naudas; nenormāli vēlējos gulēt***

*Nometnē, kā jau priežu mežā, **nenormāli daudz skudras**, tāpēc laikam gulēsim pie pašas jūras, smiltīs. (www.raid.lv, 23. 08. 2003.)*

*Pēdējā laikā pārdzīvojumu un notikumu sakrājijs tik daudz, ka sajutos **nenormāli nogurusī**. (forums.delfi.lv, 29. 11. 2007.)*

'loti (kvalitāte)'

*[dziesma] **nenormāli labi patīk***

*Skolas popielā tā tante par šitādu priekšnesumu.. dabūtu pēdējo vietu.. Bet.. [konkursā] visiem **nenormāli patīk**. (www.db.lv, 01. 08. 2008.)*

*Man **nenormāli garšo** alus, it īpaši Latvijā ražotais. (LVK)*

'loti liels'

nenormāls** dzīves temps; **nenormāls stress** darbā, naudas trūkums; braukt **nenormālā ātrumā**; Eiropas Savienībai ir **nenormāla ietekme** uz procesiem Latvijā; **nenormāls slinkums**; **nenormāls troksnis**; **nenormāls klepus

Šis vārdkopas varētu apzīmēt arī parādības, kas neatbilst normai vai neatbilst kam vispārpieņemtam, tomēr plašāks konteksts rāda, ka tās apzīmē vienīgi intensitāti, nevis novirzi no kādas noteiktas normas.

*.. jaunās māmiņas ir **nenormāls spēks**, ko var ātri sakūdīt.. (kiss.id.lv, 11. 05. 2009.)*

*Tas **bija nenormāls prieks** tādām sīcim redzēt savu vārdu savā iemīlotākajā avīzē. (x-f.lv, 11. 05. 2005.)*

*Arī man ir **nenormāla vēlme** dzemdēt bērniņu, taču es esmu reāla un*

saprotu, ka tas praktiski nav iespējams! (www.tvnet.lv, 22. 04. 2009.)
Kā rīta naglu varēja nominēt Ziepniekkalna un Bauskas ielas neregulējamo krustojumu, kurā sastājas nenormāla rinda. (LVK)

TRAKS

Īpašības vārdam *traks* un apstākļa vārdam *traki* Latviešu literārās valodas vārdnīcā fiksētas vairākas pārnestās nozīmes: 'tāds, kam (piemēram, pārdzīvojuma, situācijas ietekmē) uz laiku ir zudusi spēja saprātīgi, pareizi izturēties, rīkoties, domāt.'; 'tāds, kas izturas, rīkojas, runā ļoti skaļi, trokšņaini, arī strauji, neapvaldīti'; 'ļoti pārdrošs, pārgalvīgs, arī vieglprātīgs'; 'ļoti spraigs, intensīvs (piemēram, par darbību, norisi)'; 'ļoti iedarbīgs, ietekmīgs, arī pārsteidzošs (piemēram, par priekšmetiem, parādībām)'; 'ļoti spēcīgs, arī postošs (par parādībām dabā)'; 'tāds, kad ir ļoti spēcīgas, arī postošas parādības dabā (par laikposmu)'; 'ļoti, ārkārtīgi' (LLVV 7₂ 1991, 581–582). Ārpus šīm nozīmēm ikdienas valodā sastopamas arī citas.

Tā īpašības vārds *traks* (līdzīgi kā *dullis*) tiek lietots kā uzslavas izteicējs azartiskai, dzīvespriecīgai personai, personai, kas guvusi panākumus, rīkojoties pārdroši, riskanti, arī personai, kam bijušas interesantas ieceres, kas guvušas panākumus.

Jānis pats sevi dēvē par „pilnīgi traku pavāru”, kam ļoti patīk gatavot ēst. (www.nra.lv, 16. 06. 2009.)

*.. man nepatīk tēlot un izlikties. Es vienkārši esmu tāds **traks skuķis** jau pēc dabas.* (www.nra.lv, 18. 07. 2008.)

*Ilona piekrīt, ka **ir traka**, jo normāli ļaudis tā kā viņa nerīkojoties. „Traks” šajā gadījumā neapzīmē cilvēku, kuram kaut kas nav kārtībā ar galvu, bet gan cilvēku, kurš var atļauties pasmieties pats par sevi, izspēlēt kādu joku, izdarīt daudzas tādas lietas, ko citi gribētu, bet nekad neuzdrošināsies darīt.* (www.studentnet.lv, 24. 08. 2004.)

Ar *traks* apzīmētas arī personas, kas rīkojas citiem neizprotami, ekstravaganti.

*Viņš jau ir pieradis, ka kaimiņi sakot: „**Tas Buks ir traks!**” Ved akmeņus mājās, kad citi no tiem zemīti atbrīvo, mežu līdzās mājai izkopis kā parku un izstrādādot arī citas divainības.* (www.kurzemieks.lv, 08. 07. 2005.)

*.. **dirigente..** brīžiem **spēj būt traka**, kopā ar dziedātājam skaitīt zvaigznes, skriet rīta krosu un saulrietā, pie jūras dziedot, uzburt vēju.* (monitors.caps.lv, 02. 07. 2008.)

Vārds *traks* izmantots arī kā cildinošs neordināras daiļrades apzīmējums.

*.. kafejnīcā „Meta-Kafe” notiks literāri muzikāls lasījums „**Čaks ir traks**”.* (www.biblioteka.lv, 17. 07. 2008.) (Jāpiebilst, ka šis gadījums turklāt uzskatāms par veiksmīgu atradumu, jo līdztekus tam, ka šeit sniegts Čaka daiļrades raksturojums, izmantota arī atskaņu spēle. Dzejnieku Čaku var nosaukt par traku, turpreti par

daudziem citiem, lai arī kā atskaņotos uzvārds, to neteiks.)

*Viņām [māksliniecēm] ir gleznieciskā redze. Šobrīd galvenais ir atrast savu stilu. **Viņas ir enerģijas pārpilnas, mērķtiecīgas un mazliet trakas.** (www.24a.lv, 15. 12. 2007.)*

Īpašības vārds *traks* izmantots, lai apzīmētu neparastas, īpatnas lietas, priekšmetus, parādības.

*.. modes dizainere.. radījusi zābaka stulmu no leoparda kažoka. Šis ir **traks aksesuārs** īstiem modes maniakiem.. (LVK)*

Ar prievārdu *uz* lietots ar nozīmi: 'ar ļoti spēcīgu tieksmi (uz ko)', lai apzīmētu gandrīz visu, kas kādam garšo, patīk, kas kādu iedvesmo, sajūsmina, iepriecina un tā joprojām.

***Esmu traka uz Katastrofu filmām.** (www.tv3.lv, 03. 12. 2008.)*

*.. es vienu brīdi **biju traka uz auskariem.** (www.spoki.lv, 23. 05. 2009.)*

*Vispār es **esmu kā traka uz smaržām**, varētu viņas pirkt un pirkt.. (cosmo.lv, 10. 03. 2008.)*

***Esmu traks uz skaistām un dārgām drēbēm!** (www.vipi.lv, 10. 07. 2006.)*

*.. pēdējos 16 gadus **esmu traks uz** ņūfaundlendiešu šķirnes **suņiem.** (www.travel.lv, 24. 08. 2006.)*

Atsevišķi no jau aplūkotā varētu nošķirt virkni īpašību apzīmējošu vārdkopu, kur viens no komponentiem ir īpašības vārds *ārprātīgs, nenormāls* vai *traks* (vai arī attiecīgais apstākļa vārds). To uzdevums ir izteikt kādas īpaši pozitīvas izjūtas, iespaidus vai raksturojumu. Šajos gadījumos aplūkojamie īpašības vārdi ir pilnībā zaudējuši savu nozīmi, saglabājot vienīgi intensitātes norādītāju funkciju. Daudzreiz šiem īpašības vārdiem piešķirtā nozīme ir pretrunā ar to patieso, latviešu valodas vārdnīcās fiksēto nozīmi, piemēram,

***ārprātīgi smieklīgs; ārprātīgi skaists; nenormāli labs; nenormāli garšīgs; traki labas** brīvdienas; **traki skaistas** bildes; **traki jauks** pasākums*

*Nav **traki skaists** telefons, bet lietošanā ļoti labs. (www.kakao.lv, 27. 05. 2009.)*

*Šai vietīnai patiešām nav ne vainas – pīrādziņi **traki garšīgi** un visvisādīgi. (kursuzsauks.apollo.lv, 14. 12. 2005.)*

*Ja jau par vīriešiem, tad arī Tev droši vien vismaz reizi dzīvē **traki seksīgs ir šķītis** kāds vīrietis ar bērnu. (www.isic.lv, 09. 06. 2009.)*

*Kopumā **esmu traki laimīgs** – beidzot.. varēja paklausīties vienā no manām vismīļākajām balsīm. Un dzirdēt dziesmas, kuras es necerēju. (www.klab.lv, 20. 03. 2009.)*

*Jā, un es **esmu traki priecīgs**, ka dīzeļdegvielas cena kritusies no*

vasaras nežēlīgajiem 88,2 santīmiem par litru līdz tīri pieņemamiem 64,2 santīmiem. (www.iauto.lv, 06. 12. 2008.)

Nenormāli skaists pilnmēness. *Skatieties pa logu un priecājieties.* (www.civciv.lv, 09. 06. 2009.)

Zanīte ir vienkārši viens liels jaukumiņš, ar superīgu raksturu, dikti mīļa, dikti jautra un protams **nenormāli skaista** meitene. (www.face.lv, 25. 08. 2008.)

Ar līdzīgu nozīmi latviešu valodā tiek lietoti vārdi *briesmīgi*, *drausmīgi*, *šausmīgi*, piemēram,

briesmīgi labs garastāvoklis, **šausmīgi garšīgs** cepetis

Es nopirku diezgan padārgu, garlaicīgu žurnālu, kuram ir drausmīgi skaists vāks (*nekur.lv*, 28. 09. 2007.) u. t. jpr.

Visos šajos gadījumos var runāt par stereotipās hiperbolas¹⁰ izmantojumu, kas ir raksturīgs sarunvalodas elements. Lielākā mērā tas raksturo runas manieri, mazākā – iedarbojas uz klausītāju (sk. KE 1979, 51–52).

Šāda veida izteiksmei nenoliedzami piemīt savs stils un īpatnība, kas samērā labi iekļaujas noteikta marķējuma (sarunvalodas, neformālā) tekstā, tomēr dažkārt tās izmantojums vienas rindkopas un pat teikuma robežās atkārtojas vairākkārt, tādējādi kļūstot uzmācīgs un pārspīlēts.

Manis piedzīvotais bija traki jauks pasākums. Tas notika, kad man vēl bija 13 gadu.. traki jaukā un saulainā dienā.. (www.kurbijkurne.lv, 17. 11. 2006.)

Apkopojot visu aplūkoto materiālu, varam secināt, ka lielākoties īpašības vārdi *ārprātīgs*, *dullis*, *nenormāls* un *traks* (kā arī atbilstošie apstākļa vārdi) izmantoti ar līdzīgu vai vietumis identisku nozīmi. Tie apzīmē kvantitāti vai kvalitāti un kalpo kā pozitīva vai negatīva vērtējuma līdzeklis. Tomēr jāatzīst, ka pārmērīgs šo īpašības vārdu izmantojums vērtējuma funkcijā noplicina valodu un padara to vienveidīgu, tādējādi pazeminot valodas kvalitāti. Ja arī šāds izteiksmes veids tiek lietots galvenokārt neformālās sarunās un pārsvarā ir jauniešu leksikas raksturīga sastāvdaļa, tas tomēr kopumā nav un nevar tikt pieņemts par labu vai valodu bagātināšanu. Latviešu valodā pastāv milzīgs daudzums citu, daudz piemērotāku īpašības apzīmējumu, kas ne vien bagātina mūsu izteiksmi, bet padara to daudzveidīgāku, niansētāku, precīzāku. Lai katru reizi, kad dzirdam, ka kāds cilvēks ir pilnīgi dulls, galīgi traks, ārprātīgi skaists, kāds ēdiens – nenormāli garšīgs vai apgērbs – ārprātīgi seksīgs, mums nebūtu jāpārdomā, ko runātājs ar to gribējis teikt, varbūt labāk saukt lietas īstajos vārdos un runāt par azartiskiem, radošiem, iedvesmas pilniem un ļoti skaistiem cilvēkiem, brīnumgardiem ēdieniem un fantāziju rosinošiem apģērbiem? Izvēle lai paliek katra paša ziņā.

¹⁰ Par hiperbolu dēvējams apzināts pārspīlējums (VPSV 2007, 144), arī priekšmeta īpašību, pazīmju, parādību vai procesu kvantitatīvs intensitātes pastiprinājums, apgalvojums, kas ir pretrunā sabiedriskajai pieredzei vai veselajam saprātam (KE 1979, 51–52).

1. LLW 1 1972 – Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Andreja Upīša Valodas un literatūras institūts. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 1. sēj. Rīga : Zinātne, 1972.
2. LLW 2 1973 – Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Andreja Upīša Valodas un literatūras institūts. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 2. sēj. Rīga : Zinātne, 1973.
3. LLW 5 1984 – Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Andreja Upīša Valodas un literatūras institūts. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 5. sēj. Rīga : Zinātne, 1984.
4. LLW 7₂ 1991 – Latvijas Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūts. *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. 7₂. sēj. Rīga : Zinātne, 1991.
5. MLW – LU Latviešu valodas institūts. *Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca: A–Ļ*. Red. Ieva Zūcena. Rīga, 2003–2008. Pieejams : www.tezaurs.lv/mlw
6. Rozenbergs 1995 – Rozenbergs, Jānis. *Latviešu valodas stilistika*. Rīga : Zvaigzne ABC, 1995.
7. VPSV 2007 – LU Latviešu valodas institūts. *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga : VA, LU LVI, 2007.
8. KE 1979 – *Русский язык: энциклопедия*. Москва : Советская энциклопедия, 1979.